

ІДЕЇ АКТОРСЬКОЇ ТЕАТРАЛЬНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Анотація. В статті висвітлено роль мистецтва театру, естетичні ідеї що до розуміння сутності розвитку особистості в процесі навчання і виховання, її призначення, як найвищої соціальної цінності, активного суб'єкта синтезу видів мистецтва, художньо-творчої та професійної діяльності. В статті висвітлено можливості мистецтва театру, педагогічна сутність навчально-виховного процесу театру як специфічної форми суспільної діяльності, психолого-педагогічні особливості театру в педагогічній підготовці. В статті розкрито систему К. Станіславського, в якій вперше розв'язується питання свідомого оволодіння підсвідомим, довільним процесом творчості, виявом таланту особистості, а також розглядається як можна викликати, розвинути, збагатити здібності і не лише сценічні, а й педагогічні, які формуються постійною напруженою працею, потребують дотримання певних правил, виконання різноманітних вправ.

Ключові слова. Театр, театральна педагогіка, педагогічна діяльність, система Станіславського, особистість.

Annotation. In the article the role of theater art, aesthetic idea that to understand the essence of personality in the process of training and education, its purpose, as the highest social value, active participant synthesis of arts, artistic, creative and professional activity. In the article the possibilities of theater art, teaching the essence of the educational process of the theater as a specific form of social activity, psychological and pedagogical features educational theater training. The article disclosed K. Stanislavsky system, which first question is solved conscious mastery of the unconscious, the arbitrary process of creativity, expression of individual talent, but also seen as a possible cause, develop, enrich the ability not only scenic but educational, formed constant hard work, require compliance with certain rules, perform a variety of exercises.

Keywords. Theater, theater pedagogy, pedagogical activity, Stanislavsky system, personality.

Постановка проблеми. Побудова національної системи освіти в Україні передбачає новий підхід до професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів. Основним критерієм роботи вищої школи є якість підготовки спеціалістів, національне поєднання їх теоретичних знань з умінням вирішувати практичні питання, що означає пошук ефективних форм і методів навчання удосконалення навчальних планів, розробку нових навчальних методик. Важливу роль у цьому процесі відіграє мистецтво як засіб формування і розвитку творчих здібностей, естетичної свідомості людини. Впливаючи на емоційну, інтелектуальну і моральну сфери, мистецтво забезпечує середовище для особистісного виявлення потреб людини, стає для неї засобом пізнання себе і оточуючого світу. Особливе місце в процесі навчання і виховання засобами мистецтва належить театру, що володіє унікальними можливостями впливу на розвиток людини. Поєднуючи «...школу з мистецтвом, мудрість з розвагою, урок з видовищем» драматичну дію, художнє слово, музику, театральне мистецтво здатне надати велику допомогу у вихованні культурної людини, створити найкращі умови для формування інтелектуальних, естетичних і етичних якостей особистості.

Мета статті – дослідити роль театральної педагогіки, акторської майстерності у творчій професійній діяльності педагога.

Аналіз досліджень і публікацій. На основі аналізу вітчизняних і зарубіжних джерел виявлено значний доробок професійної підготовки майбутніх педагогів, який може стати основою модернізації й удосконалення системи вищої педагогічної освіти, а саме: сформульовано вихідні філософсько-естетичні позиції педагогічної

освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, І. Бех, В. Кремень); виявлено основні напрями розвитку педагогічної майстерності майбутнього вчителя (І. Зязюн, О. Лавріненко, О. Семенов, А. Ткаченко та ін.); Визначено специфіку психологічного впливу мистецтва на особистість (Ш. Амонашвілі, Л. Виготський, П. Гальперін, В. Рибалка, В. Роменець, Ю. Трофімов та ін.); Вивчено можливості використання мистецтва театру та основ театральної педагогіки в професійній підготовці майбутніх учителів (В. Букатов, О. Булатова, О. Ершова, В. Загвязинський, В. Мозговий, О. Федій та ін.).

Виклад осново матеріалу. Педагогічна діяльність – це самостійний вид людської діяльності в якій відбувається від покоління до покоління передача соціального досвіду матеріальної та духовної культури, вона складна та багатогранна, визначає поступ суспільства, розвиток його особистостей, забезпечує ефективність функціонування всіх його інститутів. У жодній із професій особистість людини не має такого вирішального значення у професії, як у професії педагога успіхи в школі, у вузі, суспільстві, великою мірою залежить від поглядів учителя його переконань, рівня майстерності, характеру тих стосунків, які складаються між педагогом і вихованцями. Професія педагога належить до блоку професій «художник» поряд с професіями скульптора, актора, письменника, музиканта. Цим у професії педагога підкреслюється аспект особистої творчості, творчого осмислення існуючої дійсності. Професійна діяльність педагога є сплавом науки і мистецтва, а обидва ці компоненти завжди передбачають творчість [6, с. 13] Педагогічна діяльність – це прояв постійної рівнобічної творчості, яка передбачає наявність у вчителя сукупності творчих здібностей, якостей, дослідницьких умінь.

Удосконалення педагогічної творчості впливає на розвиток особистості вчителя, учня, студента, тому що зовнішня дія впливає на психічні процеси, які якісно змінюють діяльність, виводять її на рівень творчості. Учень, студент виступає співавтором учителя в його творчій діяльності. Співтворчість сприяє подоланню стереотипів, розкриттю творчого потенціалу кожної особистості у колективі.

Допомогти педагогові творчо розв'язувати непрості і проблемні питання освіти і виховання на сучасному етапі покликана театральна педагогіка. Вона досліджуючи специфіку театру через сценічну дію, фізичну і психічну змістовність акторської творчості є дуже близькою до педагогічної практики [5, с. 153].

Театральна педагогіка, основоположником якої, як науки вважають відомого режисера, теоретика театру К. Станіславського допомагає реалізувати два основні завдання: формування творчої особистості педагога і розкриття глибинних можливостей діяльності у школі. Крім того дослідження показали, що театральна педагогіка сприяє інтеграції різних видів і форм творчої діяльності учнів. Підвищенню рівня сприйняття навчального матеріалу, удосконаленню вміння виразного читання цілісної характеристики образу, об'єкта, явища в сукупності вербальних і невербальних його складових, збагаченню мовленнєвої культури, розвитку особистісного спілкування. Це відбувається тому, що елементи акторської діяльності є провідними у театральній педагогіці, перетворюючи студентів з пасивних спостерігачів на активних виконавців навчально-освітніх завдань на лекціях [2, с. 54].

У системі Станіславського вперше розв'язується питання свідомого оволодіння підсвідомим, довільним процесом творчості, виявом таланту особистості в діяльності, а також розглядається як можна викликати, розвинути, збагатити здібності і не лише сценічні, з врахуванням того, що здібності на рівні підсвідомості формуються постійною напруженою працею, потребують дотримання певних правил виконання різноманітних завдань [3, с. 75].

Актор є центральною фігурою у системі Станіславського. Він повинен вдивлятися у свій внутрішній світ, досліджувати власну душевну природу, відкриваючи їй нові сторони «Пізнайте свою природу, дисциплінують її і за наявності таланту ви станете великим артистом», – вказував відомий режисер [1, с. 103].

Мудра ідея, як для театру так і для сучасної педагогіки. Адже саме на розвиток природних здібностей людини, як громадянина суспільства спрямована педагогічна праця. І лише особистість, яка змогла або зможе розкрити себе у педагогічній праці, досягне вагомих результатів. Кожен урок, лекція – театральне дійство. Педагог одночасно уособлює в собі творця і виконавця, режисера. Тому педагог має чітко увітати себе у рамках тих життєвих умов, обставин про які говорять і адекватно до свої природи реагувати на те що відбувається в аудиторії [4, с. 154].

Дія є головним матеріалом акторського мистецтва, визначальною ознакою його специфіки. Живою дією актор творить художній образ. Недаремно актора називають діючою особою. У театральному мистецтві актор дію реально здійснює. Перебуваючи у залі, глядач не лише сприймає твір мистецтва, а й певною мірою бере участь у його творенні. У театрі відбувається емоційно-почуттєвий контакт, який стимулює як процес сприймання в театрі колективної взаємодії між актором і глядачем. Спрацьовує своєрідна психологічна заразливості [3, с. 236].

Колективна дія акторського ансамблю на сцені зовсім інша ніж педагогічна дія в класі. Вона вигідно відрізняється від такої дії в театрі наявності постійного колективу. Тому педагогові, справляючи вплив на особистість важливо використовувати психологічну силу колективу, пам'ятаючи про його безперервний розвиток. З чого слід починати педагогу? З осмислення дії. Адже педагогічна дія вчителя викликає відповідну дію учня. Педагог і актор повинні знати і відчувати аудиторію, з якою працюють, розуміти, на кого орієнтуватися і кому допомагати. Їм також слід знати особливості людської реакції залежно від віку, статі, професійної спрямованості. Педагогічну дію єднає з театальною їхня органічність, що зумовлює процес творчості за законами природи. Тому

актор і педагог мусять набути досвіду по справжньому бачити, мислити, переживати, а не вдавати, що мислять, переживають, діють.

Педагог повинен розуміти, що мало дивитися на студента – треба його бачити, мало слухати студента – треба його чути, мало бачити й чути – треба розуміти – необхідно відчувати. Не так важливо що відбувається в душах педагога і студента, натомість важливо що відбувається між ними. Органічне поєднання словесних дій з фізичними служить формуванню навичок правильного спілкування двох сторін.

Мистецтво – це завжди поєднання майстерності і таланту. Майстерність педагога і актора зумовлюються трьома взаємозалежними компонентами: теорією, технікою, і методами роботи над матеріалом, його організацією і впровадження у діяльність. Якщо теорією можна опанувати досить легко і швидко, то методом і технікою слід оволодівати поступово, поетапно, напруженим тренуванням як основою професійної підготовки і актора, і вчителя. При цьому необхідно не тільки привчити студента – майбутнього педагога – до постійної роботи над собою, а й виховати в нього потребу систематичного самовдосконалення.

К. Станіславський говорив акторам: «Нас люблять у тих п'єсах, де є чітке цікаве над завданням, добре підведена до нього наскрізна дія. Тут і ансамбль, і гарний актор, і розуміння твору. Надзавданням педагога сьогодні є досягнення моральної зрілості кожного студента, розвиток його творчості, допомога йому пізнати істину в радості. Чим яскравіше, різнобічніше переживання педагога на лекції, семінарському чи практичному занятті, тим більше він самостверджується с відомості учня й студента. Позитивні естетичні почуття стають мотивом і мотивацією педагогічних дій учнів, студентів. Співпереживання, викликане в студентів педагогом, впливає на самого педагога [2, с. 59].

У педагогічній діяльності актора, педагога взаємини з аудиторією залежить від самопочуття педагога, актора. Творче самопочуття в педагогічній і акторській дії завжди хвилювало і практиків, і теоретиків. Учення К. Станіславського надає неоціненну допомогу в управлінні своїм творчим самопочуттям у процесі взаємодії. Найбільш корисним для педагогів є наступні його поради: психологічне налаштування на майбутнє спілкування, наприклад, подолання неприємних відчуттів, нетворчого настрою; застосування методу фізичних дій для створення певного емоційного стану, постановка захоплюючих творчих завдань [4, с. 131].

Старанно підготовлений і відчутний урок, лекція може пройти неефективно. Тільки тому, що в учителя перед уроком зіпсувався настрій. Для того, щоб відновити у себе відповідний настрій, необхідно налаштуватися на майбутній урок, залишитися перед навчальним заняттям наодинці зі своїми думками і почуттями, оживити в свідомості цільову установку уроку і логічний зв'язок його окремих компонентів, витіснити з свідомості все зайве. Адже творче самопочуття на кожному уроці сприяє швидкому набуттю знань і умінь студентів, закріпленню й ефективному застосуванню їх на практиці. Учитель повинен навчити студента уявляти, фантазувати, а значить, – активно і творчо діяти. У дії поєднуються в одне нерозривне ціле думка, уява, фантазія, психофізична поведінка, творче самопочуття, спілкування, тощо. Педагогічна дія започатковується увагою студентів. Для створення передумов дії необхідно навчити студентів концентрувати емоційну енергію, тобто увагу, уяву, фантазію, тощо, яка несподівано спалахуючи, породжуватиме у практичній діяльності відповідну поведінку [7, с. 397].

Висновки. Хто хоче проникнути в таємниці володіння людьми, має проникнути у таємниці володіння самим собою. Доки аудиторія залишається таємницею, педагог не отримає влади над нею. Доки він не виробить майстерності підпорядковувати себе педагогічній меті, не осмислить своїх можливостей впливати на аудиторію доти вона не сприйме його.

Учитель має підпорядковувати свою поведінку гуманістичній спрямованості начально-виховного процесу узгоджувати її з правилами педагогічної етики та з власним творчим завданням, чітко усвідомлювати вікову психологію. Він повинен розраховувати кожен порух, жест, міміку, кожен звук свого голосу, домагаючись в усьому граничної виразності з максимальною економією виразних засобів.

Ефективність провадження елементів театральної педагогіки у навчально-виховний процес значно залежить від того, наскільки цілоспрямовано організована підготовча робота, органічно поєднано сценічний (ігровий) і літературно-художній компонент уроку.

Список використаних джерел:

1. Станіславський К. С. Собрание сочинений: в 9 т. Т. 4: Работа актёра над собой. – М.: Искусство, 1991. – 399 с.
2. Станіславський К. С. Из записных книжек: в 2 т. Т. 1: 1888 – 1911. – М.: Искусство, 1986. – 608 с.
3. Станіславський К. С. Моє життя у мистецтві. – Київ: Мистецтво, 1955. – 480 с.
4. Педагогічна майстерність: підручник / за ред. І. А. Зязюна. – Київ: СПД Богданова А. М., 2008. – 376 с.
5. Абрамян В. Ц. Театральна педагогіка: навч. посіб. / Володимир Цолакович Абрамян. – Київ: Ібра, 1996. – 323 с.
6. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії: навч. посіб. для вчителів, аспірантів, студентів / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач. – Київ: Українсько-Фінський Ін-т менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.
7. Педагогіка і психологія життєтворчості: навч.-метод. посіб. / за наук. ред. І. Г. Єрмакова. – Київ: Ін-т змісту і методів навчання, 1996. – 792 с.